

tudi žaljive pridevke, a on je moral vse to voljno pretrpeti, polagoma je svojo politično kožo tako ustrojil, da je bil slep in gluha za vse dobre svete, za vsako žaljenje. Tiral je naprej s slepo strastjo svojo politiko in zadružno gospodarstvo, dokler ni vse skup zavozil v zagate in globok prepad. Vse je do sedaj voljno pretrpel, le nam učiteljem ne more odpustiti, da smo se drznili postaviti se mu po robu. Zato zahteva od nas zadoščenja, ker smo slučajno odvisni od njegove milosti.

(Dalje.)

Pisarna

za zdravljenje naših bolnih stanovskih, družabnih, uradnih, književnih, narodnostnih in političnih razmer.

VIII.

Vprašanje. Šolska vodstva so bila lani dobila od odbora za prireditve loterije za gradbo novega šolskega poslopja v Vidmu po več loterijskih srečk s prošnjo, naj učiteljstvo te srečke v svoji šolski občini, oziroma pri prijateljih in znancih razpeča. Ali se ta dobrodelni namen ujema z dolžnostmi ondotne šolske občine? Ali je ono učiteljstvo, ki je sodelovanje odklonilo, kršilo svojo narodno dolžnost? Kako se naj nasproti takim dobrodelnim namenom v prihodnje ravnamo? Sploh se naj blagovoli zadeva pojasniti z raznih stališč.

Foško.

Odgovor in pojasnilo z različnih stališč:

1.) Vobče.

Šole ustanavljati je dobro delo narodove prosvete. Menda ni nikogar med nami, ki bi si upal trditi, da nismo dolžni doprinašati dobrih del, kakor in kje kdo more. Um in prosta volja narekujeta človeku, da si sam izbira dobra dela, ki jih hoče doprinašati. Iz občnega stališča posvečuje torej namen dotičnega odbora na Vidmu njegovo sredstvo loterije, da bi dosegel z njim novo šolsko poslopje in je sodelovanje učiteljstva vsekakor hvalevredno.

2.) S stališča občanskih dolžnosti.

V zmislu §-a 62. državnega zakona z dne 14. maja 1869. in z dne 2. maja 1883. mora za potrebne ljudske šole skrbeti krajna občina. Ako bi se bile napominane loterijske srečke razpečavale le po krajih, ki so na Videm všolani, bi se to ravnanje popolnoma vjemalo s to postavno določbo. Razpečavanje teh srečk po drugih občinah sicer tudi ne nasprotuje tej določbi; zakaj občina sme sama voliti sredstva, s katerimi si naj zida šolo, a uprezati druge ljudi v to breme, četudi s prostovoljno loterijo, se s tega stališča ne more odobravati. Ljudje drugih občin imajo tudi svoje potrebe, in vsaka občina naj bo toliko zavedna, da si mora nekatere svoje kulturne zadeve, kakor cerkev, šolo, ceste, mostove i. t. d. sama urejevati in vzdrževati. V videmsko šolo všolane občine, oziroma kraji, kakor: Stara vas, Stari Grad, Anovec, Videm, Pesje, Sremič itd., so hoteli del te svoje dolžnosti prenesti s srečkajem na ramena neinteresovanih ljudi, kar se ne more imenovati umestno, dasi je vsa zadeva sama ob sebi poštena. Loterija se torej ni vjemala z dolžnostmi občine, pač pa z njenimi pravicami, zaradi katerih sme sama voliti sredstva in način, kako zidati šolsko poslopje.

Toisto velja o cerkvah in sploh o vseh občinskih napravah. Približno pred 7. leti je ministrstvo dovolilo neki farni občini na Dunaju, da sme po vsem Dunaju in drugod nabirati milodare za zidanje cerkve. Nekateri meščani iz

drugih farnih mestnih občin so se proti temu dovoljenju pri-tožili na upravno sodišče z obrazlogom, da si naj cerkev zida le farna občina, ne pa prebivalstvo vsega mesta. Upravno sodišče je dovoljenje ministrstva razveljavilo ter je omejilo nabiranje milodarov na domačo farno občino. Menda ga je navdajalo prepričanje, da sodi skrb za cerkev v dolžnosti domačih občanov.

3.) S stališča narodnosti.

V krajih, osobito na jezikovih mejah, kjer so občine v nasprotnih rokah, ki nočejo ustanoviti slovenskih šol in skrbeti zanje, je umestno in potrebno, da se ustanovljajo šole s pomočjo dobroteljnosti bodisi po društvih (Družba svetega Cirila in Metoda) bodisi z nabiranjem prostovoljnih darov ali s prireditvijo loterij itd. Tu sem nas kliče narodna dolžnost, da sodelujemo s svojimi, četudi skromnimi prispevki, da pomagamo ohraniti svoj narod v boju za obstanek. Za Videm se to ne more trditi in bi bilo pravzaprav žalostno znamenje življenske impotentnosti naše, če bi morali ob kranjski meji hiteti na pomoč.

4.) S stališča praktičnosti.

Zidanje šole s pomočjo prireditve loterije ali s pomočjo nabiranja milodarov v občinah, katerim ne preti germanizacija, oziroma poitalijančevanje, se tudi s stališča praktičnosti ne more odobravati. Kam pridemo, če bi tudi druge občine krenile na to pot? Občine že tako ne skrbe preveč za šole, potem naj bi se še začele zanašati na sodelovanje drugih ljudi in na takozvano beračenje po deželi! Ni čuda, če bi se šola ljudem še bolj omrzila. A tudi narodnost ob mejah bi trpela še več, zakaj doseđanji, tja se stekajoči milodari bi se znatno skrčili, posrebalo bi jih moledovanje za podporami po občinah za šole v notranjosti naroda.

5.) S političnega stališča.

Državna ustava daje občinam avtonomijo, da si smejo cerkev, šolo in druge občinske zadeve v okviru zakonov po svoje urediti. Malo je naših občin, ki bi se svoje avtonomije docela zavedale. Podobno postopanje bi moglo avtonomijo občine kolikortoliko kršiti. Jasno je, da bi si izven krajnega šolskega sveta stoječi odbori za gradbo šole lastili v njem svoj posredni »votum« v toliko večji meri, kolikor večjo vsoto bi v ta namen nabrali, s čimer bi se avtonomija celo tiste občine, ki se svoje moči popolnoma zaveda, v tej zadevi znatno oslabila.

6.) S stališča jezikovne veljave.

Srečke imenovane loterije v Vidmu niso priznavale, da biva v Vidmu samo slovenski narod; zakaj bile so dvojezične. S svojo dvojezičnostjo so oznanjali vladi in javnosti, da priznavamo na Slovenskem dvojezičnost tudi tam, kjer tvorimo kompaktno slovensko narodnost. Ako bi se ravnali vsi po tem načinu, bi kazali javno, da se ne smatramo resno za slovensko narodnost, temveč za nekako smešno zmes — za nemško-slovenski narod. Ako so se te srečke morda le zato ogrnile s plaščem dvojezičnosti, da bi se za loterijo tembolj gotovo doseglo pri vladi potrebno dovoljenje, je zmeta toliko večja, kolikor manj so se proponenti zavedali, da ima slovenski jezik tudi brez nepotrebnega spremstva nemščine v vseh uradih in v javnem življenju zakonito zjamčeno ravnopravnost in veljavo (Člen XIX. drž. osnovnega zakona z dne 21. grudnia 1867.) in kolikor bolj so s tem vlado prepričali, da na Slovenskem ni nujne potrebe slovensko uradovati, ker se sami v praksi potezamo za

dvojezičnost. Ako pa si je odbor s svojo dvojezičnostjo hotel pridobiti podporo Nemcev in takozvanih nemškutarjev, znači to, da iztezamo roke po pomoči onih, ki sicer dajo pomoč, a obenem zahtevajo, da se odrečemo njim na ljubo vsem svojim narodnim in jezikovim pravicam, ki bi jim morali za skledico borne leče prepustiti prvenstvo v lastni družini.

Zdaj veš, Joško, kako se boš v prihodnje ravnal, če bi si kje na Slovenskem izmislili, zidati šolo potom srečkanja ter si boš lahko sam dal odgovor na svoja vprašanja.

Dohtar Rovan.

Dopisi.

Goriško.

V Dornbergu smo 3. t. m. položili v zemeljsko naročje vpokojenega nadučitelja Ignacija Križmana, očeta povsod priljubljenih tovarišev sedanjega dornberškega in šempaskega nadučitelja ter tasta tudi nadučitelja Fr. Vodopivca v Brestovici. Lepemu vinorodnemu Dornbergu učiteljujejo torej že nad pol stoletja vedno le Križmani in to najprej ded, potem ravnokar umrli oče in sedaj njegov sin, naš ljubljani »Nace«.

Učiteljstvo našega okraja je sijajno dokazalo, da je visoko spoštovalo vzornega blagopokojnika in da iskreno ljubi ob odprtem grobu plakajočo rodbino Križman, posebno pa svoja agilna in delavna tovariša Ignacija in Franceta. Bili smo pri veličastnem pogrebu vsi, prav vsi iz cvetne naše vipavske doline in goriške okolice, da celo iz daljnih Brd smo prihiteli tovariši in tovarišice, da počastimo spomin blagopokojnika, da obrišemo bridko solzo iz očesa našima dragima tovarišema! Prihitel je tudi naš blagorodni g. nadzornik Finžgar ter znova pokazal, da je povsod prvi poleg, kjer more pomnožiti naš ugled. Tudi g. c. kr. šolski svetnik Vodopivec je vrgel s potrptim srcem grudo zemlje v grob svojega tolakoletnega prijatelja, sovrstnika in učitelja. Tudi kolegijalni predsednik deželnega učiteljskega društva tovariš Jacobi iz Gorice je stisnil z najiskrenejšim sočutjem roki plakajočima sinovoma blagopokojnega.

Osobito pa žaluje ob odprtem grobu nepozabnega sovrstnika in pobratima naš sivolasi, vedno v srcu in mišljenju mladi Tomaž.

Tudi prečastiti gg. duhovniki iz okolice so se udeležili sprevoda. Vsi veljaki iz okolice in vsi domačini so prihiteli na gomilo ter pošiljali k nebeškemu prestolu iskrene molitvice v blagor nepozabnega sivolaslega vzor-učitelja, katerega blaga duša je z zadovoljnim očesom zrla iz rajskega veselja in blagoslavljala svoje plakajoče otroke, blagoslavljala našo vrlo učiteljsko četo, ter ji klicala: »Naprej k prosveti in svobodi!«

Ob odprtem grobu je govoril tovariš Bajt par črtic iz življenja blagega pokojnika. Učiteljstvo je nosilo nagrobne vence deželnega ter okrajnega učiteljskega društva in druge. V domači hiši so mu zapeli spretni dornberški pevci »Oj kak grenek tužen« in na pokopališču zopet »Blagor mu, ki se spočije«. Peli so izborno in s sočutjem — saj so peli hvaležni učenci svojemu ljubljenu učitelju. Čast jim!

Blagopokojni nadučitelj Ignacij Križman je poučeval naprej v Kobaridu, odtod je šel v Miren, a kmalu — po dveh kratkih letih — ga je mila usoda dovedla v domači rodni kraj, katerega je ljubil z vsem svojim srcem. Dornbergu je posvetil vse svoje moči. Učiteljeval, tajnikoval,

orgljal, poučeval narodno petje, vinorejo in sadjerejo nad trideset let ter bil mož, katerega se je porabilo povsod, pri vsakem rodoljubnem delu. Nikako čudo ni, da je končno omagal pod tolikim bremenom, katerega je tako pogumno nosil, dokler ni omagal kakor junak, dokler ga ni, pred sedmimi leti zadela kap v šolski sobi pred šolsko mladino, odkoder so ga odnesli telesno skrušenega in uničenega v posteljo. Opomogel se je pod skrbnim negovanjem svoje blage soproge in ljubečih otrok vsaj toliko, da je kakšna tri leta še šetal okrog in se mogel tudi razgovarjati, le s silo sicer — a vendar je šlo. Zadnja leta je pa telesno popolnoma onemogel. Mrtev je bil oni jezik, s katerega pomočjo je skoraj štirideset let poučeval nežno mladino in svoje ljubljene Dornberžane. Končno pa je dne 1. marca umrl ter rešil britkega trpljenja sebe in svoje domače.

Blagopokojnik je imel 66 let. Rekli bi skoraj, da je to že dolga doba človeškega življenja, katerega pa ne merimo po množini let, temveč po množini blagih plemenitih činov, katere človek napravi v blagor svoje družine, v korist občine, v narodovo srečo in v blagobit vsega človeštva. Blagopokojnikovo življenje vse je bilo v polni meri le en tak plemenit čin, ki je trajal od nastopa njegove službe do njegove popolne telesne onemoglosti. Bil je blag soprog, skrben oče svojim otrokom, ki so mu obupajoč lajšali britko trpljenje v dolgi bolezni, ki so mu potrti v britki žalosti zatisnili ono blago očetovsko oko, ki jih je s toliko ljubeznijo in skrbjo vodilo po potih pravega poštenja in neumornega delovanja. Občini Dornberg je bil požrtvovalen učitelj v šolski sobi in izven iste, neumoren tajnik, spreten organist in pevovodja ter brezplačan svetovalec vsakemu domačinu v vsakem opravilu. Hvaležna srca vrlih Dornberžanov gotovo najbolj počaste spomin blagopokojnikov, ako se z isto ljubeznijo oklenejo njegovega sina, sedanjega delavnega nadučitelja. Kdor se pa tako žrtvuje z neumornim delom sreči svoji obitelji, domači občini, ljubljenu narodu ter v obče blaginji človeštva, gotovo najde svojo zaslužen plačilo nad zvezdami, kjer ga vsemogočni Stvarnik z nebeškim veseljem sprejme v krog svojih izvoljencev.

Ob sklepu teh vrstic kličem Vam — nepozabni moj voditelj: »Uživajte zaslužen plačilo nad zvezdami! Počivajte sladko v domači rodni zemlji!« Tebi pa ljubljena rodbina Križman, a osobito Vama predraga pobratima Nace in France želim, da bi se kmalu utolažila v hvaležnem otroškem spominu na blagega roditelja, saj:

»Lepše solnce njemu sije,
lepše zarja rumeni.«

Alojzij.

Istra.

Iz Istre nam piše prijatelj: V zadnjem dopisu sem napisal ob kratkem, kako po mačehovsko skrbi naša slovanška delegacija za učiteljstvo in sploh za šolstvo. Danes mi dovolite, naj opišem nekoliko mačehovsko ravnanje naših oblastni.

Omenil sem že, da je deželni zbor sprejel l. 1901. zakon, s katerim se je nekoliko izboljšalo učiteljstvu materialno stanje. §. 24. istega zakona določuje, da se mora $\frac{1}{10}$ učiteljskih mest uvrstiti v I. plačilni razred, $\frac{4}{10}$ v II. plačilni razred, in $\frac{5}{10}$ v III. plačilni razred, ker je tudi v Istri v veljavi krajevni sistem. Ta sistem pa se razume tako, da imajo v krajih I. in II. plačilnega razreda to plačo le nadučitelji, a vse drugo učiteljstvo uživa plačo nižjega razreda. Izjemo dela le učiteljica v Podgradu, ki je poročila